

УДК 821.161.2(71)-1.09

I. С. Накашидзе

И. С. Накашидзе

I. S. Nakashydze

*Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. А. Лазаряна*

*Днепропетровский национальный университет железнодорожного
транспорта имени академика В. А. Лазаряна*

*Dnipropetrovs'k national university of railway transport
named after academic V. A. Lazarian*

**ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО РОЗКРИТТЯ ТЕМИ ГОЛОДОМОРУ В
УКРАЇНОМОВНІЙ ПОЕЗІЇ КАНАДИ
ОСОБЕННОСТИ ХУДОЖЕСТВЕННОГО РАСКРЫТИЯ ТЕМЫ
ГОЛОДОМОРА В УКРАИНОЯЗЫЧНОЙ ПОЭЗИИ КАНАДЫ
THE PECULIARITIES OF ARTISTIC DISCLOSURE OF HOLODOMOR IN
UKRAINIAN-CANADIAN POETRY**

У статті розглянуто особливості художнього втілення теми голодомору у творчості поетів української діаспори Канади – І. Темертея, О. Гай-Головка, О. Смотрича, Б. Мазепи. Визначено, що окреслена тема тісно переплітається з біографіями митців. Досліджено основні образи, що надають ліричним творам трагічного пафосу.

Ключові слова: українськомовна поезія Канади, голодомор, художній образ, опозиція село-місто, мотив втрати бездуховності.

В статье рассмотрены особенности художественного воплощения темы голодомора в творчестве поэтов украинской диаспоры Канады - И. Темертея, А. Гай-Головка, А. Смотрич, Б. Мазепы. Определено, что очерчена тема тесно переплетается с биографиями художников. Исследованы основные образы, предоставляющих лирическим произведениям трагического пафоса.

Ключевые слова: украиноязычная поэзия Канады, голодомор, художественный образ, оппозиция село-город, мотив потери бездуховности.

The article deals with the features of the artistic embodiment of the Holodomor in the creativity of Ukrainian-Canadian poets – I. Temertey, A. Guy-Golovko, O. Smotrytch, B. Mazepa.

There is determined that the outlined topic is closely intertwined with the artists' biographies. The main images that provide a lyrical works of tragic pathos are analyzed.

Keywords: Ukrainian-Canadian poetry, Holodomor, artistic image, the opposition village-city, the motive of losing spirituality.

Однією із центральних історичних тем поезії ХХ ст. є тема голодомору 1932-1933 рр. – однієї з найбільших трагедій українського народу. Як зазначає О. Ковальчук, проблема голодомору "постійно була і є в полі зору української діаспори, починаючи з трагічних подій і протягом десятиліть, коли на материковій Україні замовчувався навіть сам факт існування" [4, с. 121]. Незважаючи на те, що голодомор 1932-1933 рр. висвітлюється в публіцистичній літературі української діаспори з 30-х років ХХ ст., світова наукова спільнота тривалий час не виявляла зацікавлення цією тематикою. Сьогодні дослідження голодомору є актуальною темою у вітчизняній (В. Марочко, С. Савельєв, Т. Конончук, В. Гудзь, О. Ковальчук, К. Назарова, О. Веселова та ін.) та світовій науці (Дж. Мейс, Г. Джоунс, М. Меггерідж, Р. Конквест та ін.), проте деякі аспекти залишаються недослідженими, зокрема висвітлення у художній літературі. Мета даної статті – аналіз розкриття теми голодомору в україномовній поезії Канади другої половини ХХ ст. (на матеріалі лірики І. Темертея, О. Смотрича, О. Гай-Головка та Б. Мазепи)

Українські письменники стали першими літописцями голодомору, намагаючись "осмислити катастрофу у слові – ще від часів, коли над правдою про Голодомор тяжів «культ мовчання». Художня правда про Голодомор почасти замінила історію, котра писалася і переписувалася" [7]. Серед художніх творів про трагічні події 1933 р. найвідомішими є романи У. Самчука "Марія" та В. Барки "Жовтий князь", поезії Є. Маланюка "Року Божого 1933" та М. Руденка "Хрест". З плином часу нові твори з'являлися і в Україні, і поза нею. У представників української діаспори була можливість відкрити страшну правду про голодомор світові, у чому полягала, за словами К. Волинського, їхня національно-патріотична місія. "Особливої викривальної сили цим

розповідям надавала та обставина, що вони мали характер живих свідчень" [1, с. 7].

Трагізм історії українського народу 1930-х рр. знайшов своє вираження у поезії І. Темертея:

О голоде моїх холодних зим!

Як пригадаю я тебе – відчую враз себе живим [8, с. 394].

Через художнє протиставлення фізичної смерті моральній як втрати національної ідентичності, духовності аксіологічно означено голод в Україні початку 30-х років ХХ ст. як прояв жорстокості тоталітарного режиму, від якого і сам І. Темертей змушений був рятуватися втечею. З останнім фактом пов'язаний мотив свободи особистої та свободи народу. У поезії І. Темертея ретроспективно постає минуле України, у зв'язку з яким актуалізовано тему залежності народу від її загарбників, у першу чергу від Москви ("Крикливий кат вполонив був мій край" [8, с. 399]).

У циклі поезій "1932-1933" О. Гай-Головка акцентовано проблему замовчування трагедії голодомору перед світом: "І про смерть ту страшну не дійшли у світі вісті" [2, с. 75]. Основою образу страшної смерті є узагальнююча згадка про смерть цілого села. Чи не найглибше в україномовній поезії Канади трагедію голодомору розкрив О. Смотрич у поетичній збірці "1933". Літературознавець Р. Доценко наголошує: в ліриці поета "майже немає видимого "я", хоч воно зовсім не розчинилось у навколишньому світі, воно присутнє, тільки опосередковано, як у японських віршованих мініатюрах" [3, с. 315]. Дійсно, у збірці "1933" ліричне "я" опосередковане. У всіх віршах збірки наявний персоніфікований образ смерті: "Селом лиш ходить тихо / смерть, / і зазира в усі хати, / падлюка" [6, с. 14]. Трагічність смерті невинних людей поет підкреслює, використовуючи звукові образи тиші, похоронного хоралу, виття собаки, крику живого у домовині. Серед домінантних образів, що поглиблюють вираз трагічного в поезії, образи ночі та зими. У розвитку теми голодомору у поезії О. Смотрича актуалізовано опозицію село–місто, зокрема у вірші "Танок смерті":

Із міста смерть ходила на село
й верталася назад, щоб трохи
відпочити в місті і пожерти... [6, с. 12].

Образ села, не втрачаючи смислового навантаження одного із символів України, постає простором, де панує смерть. Натомість у місті у цей же час вирує культурне життя ("опера, балет, кіно, / естрада, цирк, концерти" [6, с. 12]). Образ міста у поезіях збірки "1933" змальовується як інший світ, куди прагнуть потрапити вихідці з села, щоб не вмерти від голоду, "з надією набити чимось живота, / бодай хоч вижебрати сухаря" [6, с. 15], але їм це не вдається. Опозиція село–місто у О. Смотрича набуває емоційного забарвлення через образи їхніх жителів. В інтерпретації міста як ворожого світу актуалізовано образ "пузатих та здорових" кацапів [6, с. 15]. Антитетично їм у деяких поезіях жителі села зображені через призму свідомості пролетарів як куркулі. Наприклад, у вірші "Вона лежала в Харкові..." від імені мешканців міста дана така характеристика померлої від голоду селянки: "О, мабуть жінка розкуркуленого / куркуля, котрій, як бачите, хотілось жерти!" [6, с. 17]. Алітерація звуків [р], [к] й шиплячих надає поезії саркастичної інтонації, що підкреслює жорстокість й ворожість до приречених на смерть людей. Асоціативно оприявнюється мотив втрати духовності, що знаходить продовження у наступних віршах О. Смотрича. Наприклад, картина зруйнування сільської церкви у поезії "Лист": "Над ранок із совхозу / пригнали гаспиди залізні трактори, / і церкву ту, стару та дерев'яну, поваляли..." [6, с. 11]. В образі церкви, з одного боку, сфокусовано почуття надії на порятунок від голоду навесні. З іншого боку, це узагальнений образ християнської релігії. У факті зруйнування церкви відбито політику уряду Радянського Союзу: нав'язування атеїзму, знищення української історії, культури та історичної пам'яті. Голодомор – один із засобів втілення цієї політики: його жертви співвідносяться з образом мучеників за віру. Схоже трактування голодомору і у вірші Б. Мазепи "Містика". Поет порівнює долю українського народу з долею Ісуса Христа:

На тридцять третім
Убили Бога,
А в тридцять третім
Вбивали мій народ [5, с. 15].

У розвитку теми убивства Бога розгорнуто ідею мучеництва, самопожертви, скорельованих на число тридцять три – вік земного життя Ісуса Христа. Звернення поета до узагальненого образу народу – натяк на масштабність трагедії голодомору. У підтексті поезії Б. Мазепи прочитується попередження повтору трагічних подій.

Таким чином, однією із концептуальних рис лірики поетів української діаспори в Канаді є історіософічність. Як правило, вона оприявнюється на рівні згадок про історичні події. Найчастіше поети-емігранти звертались у своїх творах до трагічних подій ХХ ст., свідками яких вони і були. Вагоме місце серед поетичного доробку І. Темертея, О. Смотрича, О. Гай-Головка, Б. Мазепи посідають поетичні твори, головною темою яких є голодомор. Художніми особливостями розкриття цієї теми стали використання релігійних образів, введення опозицій село-місто, духовність-бездуховність.

Література

1. Волинський К. П. Яр Славутич. Літературний портрет / К. П. Волинський. – К.: Наукова думка, 1994. – 236 с.
2. Гай-Головка О. Поетичні твори: [У 3 т.] / О. Гай-Головка. – Т. 3 (1978–1997). – Тернопіль: Тайп, 1998. – 180 с.
3. Доценко Р. Неунікненність суворого плину життя / Р. Доценко // Кур'єр Кривбасу. – 2008. – Травень-червень. – С. 313–321.
4. Ковальчук О. «Боротьба за правду про великий голод» (заходи української громади США і Канади з визнання голодомору 1932-1933 років в УРСР) / О. Ковальчук // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. – 2008. – Вип. 18. – С. 121-134.

5. Мазепа Б. Полум'яні акорди: Лірика / Б. Мазепа. – Едмонтон: Об'єднання українських письменників "Слово" в Канаді, 1976. – 62 с.
6. Смотрич О. 1933: Поезії / О. Смотрич. – Самвидав, 1975. – 19 с.
7. Степула Н. Література про голодомор / Н. Степула [Електрон. ресурс] // <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1353915.html>
8. Темертей І. Поезії / І. Темертей. – К.: Неопалима купина, 2004. – 512 с.

The article deals with the features of the artistic embodiment of the Holodomor in the creativity of Ukrainian diaspora poets of Canada – I. Temertey, A. Guy-Golovko, O. Smotrych, B. Mazepa. It is determined that the outlined topic is closely intertwined with the poets' biographies.

In I. Temertey's lyrics the Holodomor is defied through the artistic contrast between the moral and physical deaths as a way of losing of national identity and spirituality. The famine in Ukraine is also defined as a manifestation of brutality of the totalitarian regime, from which I. Temertey was forced to flee. The latter fact is related to the motive of personal liberty and freedom of the people.

O. Guy-Golovko accentuated the problem of ignoring the tragedy of Holodomor to the world in a series of poems "1932-1933".

The most deeply (among Ukrainian-Canadian poets) the tragedy of famine is opened in O. Smotrych's poetic collection "1933". Among the dominant images there are sound images of silence, funeral chants, howling dogs, shouting of the alive human in a coffin. In the development of the Holodomor there is the modified opposition village-city.

B. Mazepa compares the fate of the Ukrainian nation in 1933 with the fate of Jesus Christ. In the development of the theme of the God's murder poet expanded the ideas of martyrdom, sacrifice, that are correlated to the number of thirty-three – the age of the earthly life of Jesus Christ. Poet's discourse of a generalized image of the people is a reference to the scale of the tragedy of famine. The warning of repetition of the tragic events is read in the subtext.